

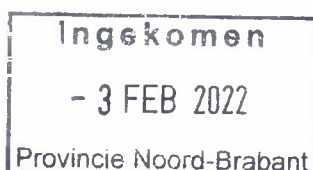
stichting het nationale park
de hoge veluwe

4927484
DIV_STAN

GRF

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, minister H. Staghouwer
Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, minister C. van der Wal
IPO, de heer P. Hilhorst
BIJ12, mevrouw J. van der Endt

Datum:

02 februari 2022

Ons kenmerk:

SV/JL/022022

Onderwerp:

rapport "De Wolf terug in Nederland"

Geachte opdrachtgevers van het rapport "De wolf terug in Nederland",

Onlangs heeft Stichting Het Nationale Park De Hoge Veluwe (het Park) kennis genomen van het rapport '*De wolf terug in Nederland*', een factfinding studie opgemaakt door Wageningen Environmental Research, in samenwerking met het Instituut Natuur- en Bosonderzoek en het Senckenberg Gesellschaft für Naturforschung in opdracht van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, de twaalf provincies en Bij12. De studie was bedoeld om op basis van feitelijk en wetenschappelijk onderbouwd onderzoek de laatste stand van zaken in beeld te brengen van de aanwezigheid van de wolf in Nederland en is mede opgesteld ter ondersteuning voor te vormen beleid van Rijk en provincies. Daarnaast is het rapport bedoeld om maatschappelijke vragen beantwoord te krijgen die met name over de effecten van de wolf op mens, dier en natuur gaan met als doel de juiste kaders en perspectieven mee te geven aan de aldaar aanwezige onzekerheden en vragen.

Kijkend naar de basis van het rapport, de vraagstelling, komt het beeld naar voren dat slechts gekeken is naar een enkel facet van natuur en landschap, namelijk de wolf. Evident is dat het beheer van soorten, habitats en landschappen meer dan slechts dat ene facet behelst en dat gekeken moet worden vanuit meerdere oogpunten waarbij alle voor- en nadelen worden gewogen: een integrale ecosysteembenadering dus in plaats van een monomane focus op één klein onderdeel van dit ecosysteem. Beleid moet dan ook veel meer vanuit die brede kijk en visie worden opgesteld, anders ontstaat er een disbalans in het geheel. Dat lijkt nu met de wolf, ondersteund door deze studie, ook aan de hand.

De negatieve effecten die de wolf heeft op de natuurlijke begrazing van bijvoorbeeld Natura 2000-gebieden komen onvoldoende naar voren. De aanwezige wildpopulaties die voor die begrazing zorgen hebben ernstig te lijden onder de aanwezige wolf. De verwachting is dat rond komende zomer, één jaar na binnentreding van de wolf, de totale moeflonpopulatie op de Hoge Veluwe is gedood. Juist die moeflon is cruciaal geworden voor de biodiversiteit en instandhouding van habitattypen in het Park. De moeflon eet niet alleen het snelgroeiende en daarmee concurrentiekrachtige gras, het is de enige soort die op een natuurlijke wijze en

in belangrijke mate grove dennen eet waardoor open landschappen op een natuurlijke wijze open blijven. Hierdoor kunnen verschillende habitattypen in het Natura 2000-aanwijzingsbesluit voor de Veluwe, te weten stuifzanden, droge heide en de prioritair aangewezen heischrale graslanden, blijven voortbestaan. Met name voor de stuifzanden en de prioritair heischrale graslanden is volgens het syntheserapport '*Herstelprogramma's Natura 2000 Veluwe*' het Park van groot belang voor de Veluwe met een aandeel van 45 respectievelijk 59% van het totaal oppervlak. Zonder de natuurlijke begrazing van de moeflon zullen deze habitattypen op arme zandgronden in rap tempo in oppervlakte en kwaliteit achteruitgaan. De intrede van de wolf in het Park zal de bereikte balans ernstig verstoren; de eerste tekenen daarvan zijn reeds zichtbaar.

Na het lezen van het rapport trekt het Park de conclusies dat de objectiviteit en onafhankelijkheid van het rapport onvoldoende is gegarandeerd en, daarmee samenhangend, dat het onderwerp onvoldoende van alle kanten is belicht. Daardoor is niet op een juiste manier antwoord gegeven op de gestelde vragen en is het rapport niet geschikt om als basis te dienen voor toekomstig beleid.

De ernstige twijfels bij de objectiviteit en onafhankelijkheid van het rapport zijn gebaseerd op de constatering dat zowel de betrokken onderzoekers als de partijen die zij voor dit onderzoeksrapport hebben geraadpleegd vrijwel zonder uitzondering bestaan uit pro-wolf organisaties, oftewel uit organisaties die vanuit hun ideologie, doelstellingen en/of inkomsten belang hebben bij de komst van de wolf en bij het vergroten van het aantal wolven. De hoofdauteur van het rapport was bijvoorbeeld bij voorbaat al uitgesproken positief over de komst van de wolf gebaseerd op zijn uitspraak tijdens een uitzending afgelopen jaar van Omroep Gelderland '*Ik zit in team wolf*'. Ook geeft hij reeds meerdere jaren lezingen over de wolf waarbij een zeer eenzijdige benadering wordt gekozen ten gunste van de wolf. Opvallend is bovendien dat het rapport niet door een onafhankelijke wetenschappelijk expert is gereviewed, maar door een eigen collega van Wageningen Environmental Research. Het rapport heeft een hoog WC-eend gehalte, immers de slager keurt zijn eigen vlees en zegt logischerwijs dat het van prima kwaliteit is. Op basis van deze feiten zetten wij grote vraagtekens bij de onafhankelijkheid van de opstellers en reviewer van het rapport.

Het is dan ook niet verwonderlijk dat de problematiek van de herintroductie van de wolf vrijwel steeds vanuit één kant wordt belicht, waarbij (delen van) anders geörienteerde onderzoeken worden genegeerd, citaten onvoldoende zijn nagetrokken en feiten en persoonlijke meningen worden vermengd met als doel om op gezette tijden de 'problematiek' te marginaliseren en louter de voordelen van de komst van de wolf te bevestigen. Een aantal voorbeelden:

- 1) De aantallen tot dusverre in Nederland gevestigde wolven, weergegeven in figuur 4.2.2 van het rapport, wijken beduidend af van de data die weergegeven worden op de website van BIJ12 en zijn bovendien sterk afwijkend van de veldwaarnemingen van terreinbeheerders in ons land. Op basis van die veldwaarnemingen zijn bijvoorbeeld op de Veluwe, anders dan wordt gesuggereerd in het rapport, minimaal twee nesten vastgesteld waardoor, conform de verklarende woordenlijst, het aantal roedels in elk geval op twee komt. Daarnaast kan op basis van verzamelde individuele waarnemingen van beheerders worden vastgesteld dat alleen al op de Veluwe het aantal wolven ca 30 bedraagt. Het was voor het totale beeld in elk geval goed geweest om dit werkelijk bekende aantal wolven als opmerking mee te nemen net als enkele andere losse opmerkingen die in het rapport staan. Als laatste wordt in de verklarende tekst onder figuur 4.2.2 gesproken over in elk geval drie bevestigde en gevestigde individuele wolven waar figuur 4.2.2 slechts twee laat zien. Het Park kan zich daarom niet aan de indruk onttrekken dat er bewust voor gekozen is om het

geschatte aantal wolven in Nederland zo laag mogelijk aan te houden. In werkelijkheid is dit aantal substantieel hoger dan in het rapport wordt beweerd.

- 2) Uit onder andere de opmerking *'vooralsnog is er in Nederland veel ruimte voor wolven, aangezien de aantallen nog laag zijn'* blijkt de éézijdige blik van de schrijvers, die ook zeker geen antwoord geeft op een veel bredere maatschappelijke vraag zoals gevraagd in de opdracht. In brede kringen bestaat ook grote twijfel over de wenselijkheid van de komst van de wolf. De onderbouwing van de stelling van de schrijvers baseert zich uitsluitend op de ecologische draagkracht van de wolf (in het rapport gedefinieerd als maximale populatiegrootte op basis van voedselaanbod), alsof de andere faunasoorten, de mens en allerlei soorten huisdieren niet bestaan. Uitgaande van het feit dat zowel andere diersoorten als de mens onderdeel uitmaken van het totale ecosysteem is bovengenoemde conclusie eenzijdig, ongenueanceerd en vanuit landschapsecologisch opzicht incorrect. Het Park heeft de indruk dat zowel de ecologische draagkracht als het maatschappelijke draagvlak van/voor de wolf veel geringer zijn dan in het Wageningse pro-wolf manifest wordt beweerd.

Het Park vraagt zich daarnaast af hoe deze constatering zich verhoudt tot de conclusie in het rapport *'De juridische bescherming van de wolf in Nederland en in een aantal andere Europese landen'* (in opdracht van de 12 provincies (IPO) voor BIJ12 opgesteld door Boerema & Van den Brink B.V. in samenwerking met Element advocaten) waarin staat: *"Voor de wolf is verder in dit verband relevant dat Nederland te klein is om ook op de langere termijn een populatie wolven te huisvesten die op zichzelf groot genoeg is om een gunstige staat van instandhouding te bereiken. Dit gegeven is al geruime tijd geleden door de Europese Commissie onderkend, waarbij is aanbevolen dat lidstaten tot gezamenlijke managementplannen komen op het niveau van grensoverschrijdende deelpopulaties."* (p. 36) Deze opvattingen lijken tegenstrijdig.

- 3) De schrijvers schuwen niet om appels met peren te vergelijken en deden weinig diepgravend onderzoek naar bronnen. Zo wordt gesteld dat *'in 2020 295 schapen werden gedood door wolven (Bij12). Jaarlijks worden echter naar schatting 4.000-13.000 schapen door honden of vossen gebeten (IPO 2019)'*. Hierin worden twee verschillende bronnen met elkaar vergeleken. Dat is niet nodig wetende dat de rapportage van BIJ12 ook een overzicht geeft van door honden en vossen gedode schapen. Daarnaast gaat het overzicht van BIJ12, gebaseerd op waarnemingen van taxateurs en/of DNA, over gedode dieren, terwijl de rapportage van IPO gaat over gebeten dieren. Als laatste blijkt de uitspraak van IPO gebaseerd op twee studenten-enquêtes gehouden onder boeren in Limburg (2012) en Drenthe (2015). Hoewel die beten in beide onderzoeken niet onafhankelijk zijn vastgesteld, bijvoorbeeld door een taxateur en/of DNA, is de werkgroep Lupus ten behoeve van het Interprovinciaal Wolven Plan 2019 gaan rekenen en extrapoleren naar de totale Nederlandse situatie. Vanuit een omgekeerde stelling kan echter worden vastgesteld dat gebaseerd op voorliggende data één wolf vijftien schapen per jaar doodt. Daarvoor zijn 429 vossen nodig of 6.250 honden. Een heel ander beeld van de gevaarstelling. De onderbouwing hiervoor is in de bijlage weergegeven.
- 4) Dat feiten en persoonlijke meningen en interpretaties door elkaar lopen blijkt uit gebruikte zinnen als *'helaas wordt in het draagvlakonderzoek de term herintroductie gebruikt om....'*, *'vrijwel zeker als gevolg van'* en *'Roofdierplagen bestaan echter niet'*. Deze zinnen zijn niet op feiten gebaseerd, komen voort uit persoonlijke voorkeuren en ze zijn ook nog eens uitermate suggestief en misleidend.

- 5) De conclusie dat de centraal Europese-populatie het best als geïsoleerd kan worden beschouwd wordt niet gedeeld. In het rapport wordt aangegeven dat deelpopulaties, om ze samen te kunnen tellen, functioneel met elkaar verbonden moeten zijn. Het rapport geeft tevens aan dat meer dan één effectieve migrant per generatie moet worden uitgewisseld. Gegeven het feit dat er in elk geval één voortplanting is vastgesteld in Duitsland en er (zeer) sporadisch connectie is met de populatie uit de Karpaten en het Balticum, kan in elk geval worden vastgesteld dat er uitwisseling is. Gegeven het feit dat deze uitwisseling waarschijnlijk gaat over wetenschappelijk vastgestelde uitwisselingen zal de praktische uitwisseling hoger zijn en dus op of boven de minimum grens uitkomen om als verbonden te kunnen worden beschouwd. Het Park heeft de indruk dat de uitspraak *'het best als geïsoleerd kan worden beschouwd'* bedoeld is om de staat van instandhouding zo lang als mogelijk ongunstig voor te stellen teneinde de maximale bescherming zo lang als mogelijk te garanderen. Daarnaast moet deze uitspraak als een persoonlijke insteek van de schrijver worden gelezen.
- 6) Ondanks de zeer beperkte vraagstelling doen de onderzoekers ongenueanceerde en niet op controleerbare feiten berustte uitspraken over rasters. Aangegeven wordt dat vanuit natuurdoelstellingen dergelijke hekwerken onwenselijk zijn. Alleen al vanwege het feit dat (elektrische) rasters in het rapport worden aangeduid als een effectief middel tegen wolven en dat het niet ongebruikelijk is om in de natuur rasters te plaatsen om een ontwikkeling te stimuleren, bijvoorbeeld bosverjonging, spreekt uit een dergelijke zinsnede een duidelijke persoonlijke voorkeur van de onderzoekers. Dat laat overigens onverlet dat het aan de eigenaar/beheerder is om keuzes te maken ten aanzien van zijn terreinen.
- 7) Zelfs als de onderzoekers een, wederom niet op feiten gebaseerde, vorm van nuchterheid in het rapport proberen te brengen, roept die nuchterheid meer vragen op dan antwoorden. Gesteld is *'een hond die een klap krijgt van zijn baasje wanneer hij een worst van de tafel grijpt, heeft niet geleerd dat worsten niet eetbaar zijn, maar dat zijn baasje hem een klap geeft wanneer hij wordt betrapt.'* Wordt hiermee feitelijk de bescherming van vee door elektrische rasters in twijfel getrokken? Wordt hiermee aangegeven dat predator en prooi het onderling maar uit moeten zoeken omdat elke interventie van de mens zinloos is? Bijzonder is wel dat iets verderop wordt aangegeven dat *'bij elke vorm van verjaging een wolf een duidelijke associatie tussen de verjaging zelf en zijn gedrag moet ervaren'*. Is het daarmee niet zo dat, om bij het genoemde voorbeeld te blijven, als een hond door een klap (verjaging zelf) geen worsten eet (zijn gedrag) de klap toch effectief kan zijn? Het gaat er toch om dat er een doel wordt bereikt?

De reeds eerder genoemde éézijdige blik vanuit de wolf in de vraagstelling, dan wel de interpretatie daarvan van de onderzoekers, blijkt ook uit de opmerking dat *'studies in Duitsland zijn ingestoken vanuit het populatiebeheer en niet vanuit de wolf, zoals in deze uitwerking is beoogd.'* Hiermee wordt voorbijgegaan aan het feit dat het in Duitsland, maar ook in Nederland, uitgevoerde populatiebeheer bedoeld is om een doel te bereiken en niet een doel op zich is. Het gaat in Duitsland en Nederland, niet om het al dan niet beheren van populaties, maar om de vraag of met een bepaalde vorm van beheer doelen, zoals biodiversiteit, bereikt kunnen worden. Populatiebeheer is dus geen doel op zich, maar is wel een redelijk onderscheidende en precieze manier om invulling te geven aan alle wettelijke verplichtingen en geformuleerde economische-, maatschappelijke- en beleidsdoelen. Als de wolf een toegevoegd doel is dan zal daar in combinatie met de andere terreindoelen rekening mee gehouden moeten worden. Het belang van die onderlinge afstemming komt

mede voort uit de opmerking dat het *'vooralsnog niet te verwachten is dat de wolf grote invloed zal hebben op de bosverjonging'*. Wetende dat loofbosverjonging noodzakelijk is om op korte termijn Natura 2000 doelen (oude eikenbossen en beukenbossen met hulst) en CO2/stikstofdoelen te halen, en wetende dat naaldbomen veelal concurrentie krachtiger zijn en sneller groeien maakt een bredere kijk op het landschap en alles wat daarvoor gebeuren moet noodzakelijk.

Het is voor Het Nationale Park De Hoge Veluwe van groot belang dat beleid stoelt op een afweging van alle (natuur)belangen. Een integrale landschaps- en ecosysteembenadering waarvan de wolf onderdeel uitmaakt, is daarbij essentieel. Het Park is van mening dat het rapport *'De wolf terug in Nederland'* niet zelfstandig in die missie kan slagen en dus niet zonder inachtneming van de overige betrokken belangen aan het beleid ten grondslag kan worden gelegd. Daarom vraagt het Park om een nieuw integraal onderzoek door onbevooroordeelde buitenlandse wetenschappers met aantoonbare langdurige ervaring met wolven.

Het Nationale Park De Hoge Veluwe heeft als verantwoordelijke eigenaar/beheerder bijna 100 jaar ervaring in een integrale benadering. Dat heeft geresulteerd in een hoge biodiversiteit op basis van een groot aandeel N2000 habitats, vogelrichtlijnsoorten en soorten die alleen nog op het Park voorkomen. Daarnaast bezoeken 600.000 mensen per jaar het Park, worden cultuurhistorische waarden goed geconserveerd en geeft het Park invulling aan de klimaatopgaven. Het Park is graag bereid om hier in het kader van de totstandkoming van het Wolvenplan een nadere toelichting op te geven en in gesprek met u hier verder invulling aan te geven.

Met vriendelijke groet,

directeur-bestuurder

Bijlage: Weerlegging van de stelling dat circa 4.000 – 13.000 schapen ten prooi vallen aan honden en vossen.

c.c.:

- Tweede Kamer der Staten Generaal, commissie LNV
- College van Gedeputeerde Staten van de provincie Gelderland
- Provinciale Staten van de provincie Gelderland
- College van Gedeputeerde Staten van de provincie Overijssel
- Provinciale Staten van de provincie Overijssel
- College van Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe
- Provinciale Staten van de provincie Drenthe
- College van Gedeputeerde Staten van de provincie Noord-Brabant
- Provinciale Staten van de provincie Noord-Brabant
- VNG

- FBE Gelderland
- FBE Overijssel
- FBE Drenthe
- FBE Noord-Brabant
- Federatie Particulier Grondbezit
- Grondeigenaren Overleg Veluwe
- Vereniging De Moeflon
- No-Wolves Benelux
- Wageningen Environmental Sciences Group

stichting het nationale park
de hoge veluwe

Weerlegging van de stelling dat circa 4.000-13.000 schapen ten prooi vallen aan honden en vossen

Naar aanleiding van de factfinding studie "*De wolf terug in Nederland*", en de naar aanleiding van die studie in de media verschenen opmerkingen over het aantal door honden gedode schapen ten opzichte van het aantal door wolven gedode schapen, is gezocht naar de achtergrond van de data. Dit mede om te kijken in hoeverre de in het totale rapport gebruikte data gebaseerd zijn op de juiste (statistisch houdbare) brongegevens. De conclusie die Het Nationale Park De Hoge Veluwe heeft getrokken is dat klakkeloos onjuiste en statistisch niet houdbare citaten uit literatuur zijn overgenomen zonder dat gekeken is of die citaten wel juist zijn. Op basis hiervan constateert het Park dat getwijfeld kan worden aan de vraag of de uiteindelijke conclusies in het rapport "*De wolf terug in Nederland*" wel gebaseerd zijn op de juiste onderliggende data. De onderbouwing voor die stelling is hieronder weergegeven.

1.) Begin oktober 2021 verscheen het rapport "*De wolf terug in Nederland. Een factfinding study, Wageningen Environmental Research, sept. 2021*". Het rapport is geschreven door HAH Jansman en een tiental medeauteurs (Jansman e.a., 2021). Het betreft een breed en uitgebreid beschrijvend onderzoek naar wolven in Europa en in Nederland in opdracht van het ministerie van Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit (LNV), de twaalf provincies (IPO) en Bij12. De studie is mede bedoeld om een bijdrage te leveren aan het vergroten van de bekendheid bij mensen met wolven omdat "*reacties en standpunten niet altijd zijn gebaseerd op kennis of ervaring*" (Jansman e.a. 2021, p. 19). Het onderzoek moet de wetenschappelijke inzichten verschaffen voor de herziening van het Interprovinciaal Wolvenplan uit 2019 (IPW, 2019) medio 2022.

2.) Het Wagenings rapport kreeg veel media-aandacht. Eerste auteur en ecooloog Jansman trad daarbij op als woordvoerder. Steevast benadrukte Jansman het aspect "*Wolf en beleving*". Veel mensen hebben immers angst voor wolven of beschouwen ze als gevaarlijke dieren. Volgens Jansman wordt het gevaar van wolven overschat. Hij stelt dat wolven van oudsher behept zijn met een slecht imago. Angst, stelt Jansman in interviews, is een menselijk concept en ter relativering citeert hij het onderzoeksrapport waarin staat dat er jaarlijks "*circa 4000-13000 schapen door honden of vossen*" worden gebeten. "*Een veelvoud van wat wolven doen*" (p.40). Volgens het rapport werden in 2020 slechts 295 schapen gedood door wolven. Deze verschillen spreken voor zich.

3.) Het gegeven dat honden en vossen veel meer schapen verwonden dan wolven, is veelvuldig in het nieuws geweest. Journalisten hebben deze 'bevinding' kritiekloos als feit overgenomen. De wetenschap zegt het immers. De Gelderlander schrijft op 7 okt. 2021 bijvoorbeeld: "*de meeste schade aan vee wordt niet door wolven, maar door honden en vossen*"

veroorzaakt". Andere journalisten nemen het wat minder nauw met de nuance en berichten kortweg dat alleen honden daarvoor verantwoordelijk zijn en dat ze de schapen uitsluitend doden; niet verwonden. Het NRC beweert zonder onderbouwing: "*Honden doden in Nederland jaarlijks tussen de 5.000 en 12.000 schapen; wolven enkele honderden*" (NRC, 6 oktober 2021 "*De wolf is echt terug in Nederland, 'risico voor mensen is verwaarloosbaar klein'*").

4.) De stelling dat honden en vossen feitelijk veel gevaarlijker zijn dan wolven, wekt bij menigeen verbazing. De spin in de media is echter doeltreffend. De boodschap dat honden veel gevaarlijker zijn dan wolven, heeft een olievlekachtige uitwerking. Verwijzend naar het Wageningen onderzoek -niet naar berichtgeving in de media-, bezweert bijvoorbeeld *historicus* Dik van der Meulen voor de VPRO-radio (OVT, 12 oktober 2020), dat we ons geen zorgen hoeven te maken over de wolf: "*Niet de wolf, maar de hond is het probleem*", om vervolgens te concluderen dat de "*De hond verantwoordelijk is voor vele duizenden dode schapen in Nederland*". RTL-nieuws verkondigt op TV dat schapen op de hei worden bewaakt door honden. Honden zijn immers zo gevaarlijk dat zelfs wolven er angst voor hebben.

5.) Het TV-programma Propaganda (7 okt, 2021 met Teun van der Keuken), dat volgens hun website "*nooit vooringenomen is*" bij het ontmaskeren van "*mis- en desinformatie*", stelt: "*De wolf is sinds een paar jaar terug in Nederland en laat een spoor van vernieling en dode schapen achter. Dat is in ieder geval wat media over het dier schrijven*". Of media dat daadwerkelijk doen, wordt niet onderzocht. De programmamakers vermoeden daarentegen dat andere dieren -honden met name- veel gevaarlijker zijn dan wolven. Gewapend met camera gaan ze op onderzoek en treffen ze Jansman in een Wageningen lab. Die stelt inderdaad dat jaarlijks "*vier- tot twaalfduizend schapen ten prooi vallen aan honden en vossen*". Ter bevestiging uit de praktijk komt welgeteld één enkele schapenhouder voor de camera waar een hond de schapen heeft aangevallen terwijl de politie dacht dat het een wolf moest zijn geweest. De programmamakers trekken op basis van dit eigen onderzoek de conclusie dat de hond de grote "*schapenmoordenaar*" is; niet de wolf die wel vaak de schuld "*in de pootjes geschoven krijgt*". Om die conclusie kracht bij te zetten, is een hondenexpert bereid gevonden om te beweren dat meer dan 100.000 mensen per jaar door een hond worden gegrepen. "*We moeten wel bij de feiten blijven*", waarschuwt de presentator. Anders zou een organisatie als "No Wolves" de angst onder de bevolking voor wolven verder kunnen aanwakkeren. En dat is helemaal niet nodig. Honden zijn gevaarlijker.

Herkomst getalsmatige onderbouwing

6.) Jansman wekt in de media de indruk dat zijn onderzoeksteam zelf empirisch heeft vastgesteld dat honden en vossen jaarlijks vier- tot dertienduizend schapen verwonden of doden. Wat blijkt, is dat het lijvige Wageningen rapport er uiterst summier melding van maakt in één enkele alinea en daarbij verwijst naar een andere bron, te weten het Interprovinciaal Wolvenplan (IPW) uit 2019. Dit plan is gemaakt door de interprovinciale werkgroep "Lupus" in opdracht van BIJ12, een interprovinciaal werkverband van beleidsambtenaren.

7.) Het IPW 2019 heeft tot doel om richting te geven aan de gezamenlijke beleidsuitvoering van provinciale taken rondom de wolf. Wat de communicatie betreft gaat het IPW uit van een aantal *"Leidende communicatieprincipes"* (zie IPW, 2019, p. 8). Inhoudelijk, zo staat te lezen (3.1.2, p.9), zou in de communicatie moeten worden benadrukt dat een aanval van wolven op schapen voor de betrokkenen vaak een emotioneel ingrijpende gebeurtenis is. Voor deze emoties is begrip. Het IPW stelt: *"Zonder hiermee getroffen dierhouders te kort te willen doen plaatsen we gevallen wel in het perspectief dat er (zonder wolf) jaarlijks al 4.000 tot 13.000 schapen worden gedood of verwond door honden en vossen"*. Kennelijk moet dit relativerende perspectief van honden versus wolven in de communicatie van onder meer provincies worden benadrukt. *"Gaat het om het voorkomen van schade aan schapen"*, zo vervolgt p.19, *"dan gaat het dus in principe om het nemen van aanvullende maatregelen om ook schade door wolven te voorkomen"*.

8.) Bij het opstellen van het IPW 2019 heeft de interprovinciale werkgroep Lupus evenmin zelf empirisch onderzoek uitgevoerd. Wat blijkt is dat de werkgroep is afgegaan op een tweetal zogeheten nulmetingen, één uit 2012 in Limburg¹ en één uit 2015 in Drenthe². Met de uitkomsten uit die onderzoeken is de werkgroep vervolgens zelf gaan rekenen.

9.) De werkgroep is daarbij te werk gegaan zoals vermeld in voetnoot 23 van het IPW 2019, en wel als volgt *"Het gaat er hierbij om globaal een orde van grootte te duiden, de ondergrens is gebaseerd op het onderzoek in Limburg waarbij het daar gevonden percentage van jaarlijks gedode of verwonde schapen is geëxtrapoleerd naar de totale schapenpopulatie in Nederland (ca. 800.000 dieren). Voor de bovengrens is hetzelfde gedaan met de uitkomsten uit het Drents onderzoek"*.

10.) Hove & Penning (2012) vroegen Limburgse schapenhouders hoeveel schapen in de tienjaarsperiode van 2002 t/m 2012 werden verwond of gedood door een hond of een vos. Volgens de respondenten -minder dan 10% van alle Limburgse schapenhouders- hadden zij dit decennium te maken met welgeteld 918 gevallen van verwonde of gedode schapen, waarvan 80% een lammetje. Daarvan werden er 280 veroorzaakt door een hond (=30%), 501 door een vos (55%) en in 137 gevallen (15%) bleek de schadeveroorzaker onbekend. Jaarlijks, zo concluderen Hove & Penning vervolgens, vallen gemiddeld 92 schapen in Limburg ten prooi aan een hond of een vos ($918/10=91,8$). Zij stellen dat op een totaal van 18.133 schapen ten tijde van het onderzoek in 2012 derhalve jaarlijks 0,51% van de gehouden schapen aangevallen wordt door een hond of vos ($92/18.133 \times 100=0,51$). Dit percentage is overigens vertekend omdat ten onrechte de gevallen met een onbekende veroorzaker in de berekening zijn meegenomen. Hiervoor gecorrigeerd gaat om 0,43% ($78/18.133 \times 100$).

¹ Hove, T. van den & K. Penning 2012. Predatie op schapen in Limburg door hond of vos. Een nulmeting bij afwezigheid van grote predatoren de wolf en de lynx. Hogeschool HAS Den Bosch.

² Vosmeer, A. & M. Van Beek 2016. De Drentse schapen- en geitenhouderij in beeld: Nulmeting van predatie op schapen en geiten in de provincie Drenthe. Provincie Drenthe. Onderzoek in het kader van de opleiding Diergezondheid en Management.

11.) Het IPW 2019 extrapoleert vervolgens op basis van dit onderzoek de ondergrens van het aantal verwonde of gedode schapen in Nederland. Uitgaande van een totale populatie van 800.000 schapen in heel Nederland stelt het IPW de ondergrens vast op grofweg 4.000 schapen die door honden en vossen worden verwond of gedood ($0,51 \times (800.000/100) = 4.080$).

12.) De resultaten van de Drentse nulmeting in Vosmeer & Verbeek (2016) wijken (sterk) af van voornoemde Limburgse nulmeting. Vosmeer & Verbeek vonden dat 1,61% van alle schapen in Drenthe in 2015 werden verwond of gedood door honden, vossen, kraaien, dassen, één wolf en een substantieel aantal door onbekende oorzaak ($692/42.996 \times 100 = 1,61$). In tabel 1 zijn de resultaten uit het onderzoek samengevat.

Tabel 1 Aantal schapen gewond of gedood in 2015 naar predator volgens Vosmeer & Van Beek 2016, p.26-27 en in % van de populatie per predator.

N=42.996 schapen	Verwond	Gedood	Totaal per predator	
Hond	170	77 (0,18%)	247	0,57%
Vos	32	209 (0,49%)	241	0,56%
Kraai	11	61	72	0,17%
Das	5	9	14	0,03%
Wolf	-	1	1	0,002%
Onbekend	62	55	117	0,27%
Totaal schade	280 (0,65%)	412 (0,96%)	692	1,61%

13.) Het IPW 2019 becijfert de bovengrens op basis van dit Drents onderzoek. Uitgaande van 800.000 schapen in Nederland worden volgens het IPW 2019 jaarlijks maximaal $1,61 \times (800.000/100) = 12.880$ schapen verwond en gedood door honden en vossen. Afgerond 13.000.

Aldus is in het IPW 2019 de onder- en bovengrens bepaald op 4.000 en 13.000 door honden en vossen verwonde en gedode schapen per jaar in Nederland. Anders dan in Jansman e.a. (2021) en in afwijking van IPW 2019 hanteert Jansman in sommige interviews een ondergrens van 5.000 en een bovengrens van 12.000. Naar de reden is het gissen.

Kritische kanttekeningen

14.) Jansman e.a. (2021) hebben de grenzen kritiekloos overgenomen uit het IPW 2019. Zij hebben zowel de ondergrens als de bovengrens te hoog berekend. Dat komt omdat het IPW alle schadegevallen toerekent aan uitsluitend honden en vossen. Zouden alleen honden en vossen meegenomen worden (zie punt 10 hiervoor), dan ligt de ondergrens op 3.440 ($0,43 \times (800.000/100)$) schapen per jaar in Nederland. Honden verwonden of doden dan jaarlijks 1.032 (30%) schapen. Vossen doen dat in 1.892 (55%) gevallen.

Het IPW heeft de bovengrens gebaseerd op de Drentse nulmeting (zie tabel 1). Op een totaal van 42.996 schapen in Drenthe zijn 692 schapen zijn aangevallen. Daarvan zijn er 247 het slachtoffer geworden van honden oftewel 0,57% van de populatie. Daarmee komt de

bovengrens voor honden op 4.560 schapen ($0,57 \times 800.00/100$). Vossen nemen 4.480 schapen voor rekening, kraaien 1.360, de wolf 16 en door onbekende oorzaak raken 2.160 schapen verwond of gedood.

15.) De aldus gecorrigeerde berekening zou betekenen dat er jaarlijks in Nederland minimaal 2.824 ($1.032+1.892$) schapen worden verwond of gedood door een hond of een vos. Maximaal zijn er dat 9.040 ($4560+4480$). Hoewel substantiële aantallen, zijn er dat beduidend minder dan genoemd in het IPW. De bewering in NRC Handelsblad dat honden jaarlijks 13.000 schapen doden (zie onder 3 hiervoor) is volstrekt onjuist. Afgaande immers op de gecorrigeerde bovengrens verwonden of doden honden jaarlijks 4.560 schapen. Gelet bovendien op het gegeven dat honden schapen veelal verwonden (door opjagen), en vossen juist schapen doden (zie tabel 1), dan blijkt dat honden jaarlijks 1.440 schapen doden ($0,18 \times 800.000/100$). Dat is een factor 10 minder dan genoemd in NRC Handelsblad. De ongemakkelijke waarheid zou dan zijn, dat niet honden maar vossen de meeste schapen doden! Dat zijn er maar liefst 3.920 ($0,49 \times 800.000/100$). Bijna drie keer zoveel.

16.) Uit het voorgaande volgt dat sprake is van een onjuiste extrapolatie in het IPW 2019 en in de recente Wagenings wolvenstudie van Jansman e.a. De achterliggende "berekening" klopt niet. Daarnaast vertonen beide onderliggende nulmetingen zodanige methodologische gebreken dat de uitkomsten feitelijk ongeschikt zijn om er extrapolaties op te baseren. Enkele fundamentele kritiekpunten:

a) De uitkomsten in beide nulmetingen zijn dusdanig verschillend, dat bij degenen die er een extrapolatie op baseren twijfel zou moeten rijzen over de vergelijkbaarheid ervan. Zo vallen in de gehele tienjaarsperiode in Limburg tussen 2002 en 2012 slechts een fractie meer schapen (918) ten prooi aan een (roof)dier dan alleen in het jaar 2015 in Drenthe (692). Voorts blijken de Limburgse en Drentse vossen aanmerkelijk te verschillen. In vergelijking met honden, doden Limburgse vossen dubbel zoveel schapen. In Drenthe is er nauwelijks verschil tussen vossen en honden.

b) De Limburgse nulmeting beschrijft de situatie tussen 2002 en 2012. Dat is erg lang geleden. Bovendien is de meting niet bepaald representatief voor alle schapenhouders in Limburg. De Drentse nulmeting daarentegen gaat over de jaren 2013 t/m 2015. Beide periodes zijn niet zonder meer vergelijkbaar.

c) De meetmethode is in beide onderzoeken subjectief. Schapenhouders moesten zelf aangeven hoeveel schapen er verwond dan wel gedood werden in de voorbije periode en welk (roof)dier daarvoor verantwoordelijk was. Hoe onbetrouwbaar deze meetmethode is, blijkt bijvoorbeeld uit de Drentse nulmeting waar niet alleen de verwonde en gedode schapen uit 2015 zijn geteld maar ook die over de periode 2013 tot en met 2015. Opmerkelijk is dat in 2015 in totaal 692 schapen zijn verwond of gedood (zie tabel 1) en dat er in de drie jaren van 2013 tot en met 2015 verhoudingsgewijs 'slechts' 1.127 schapen zijn verwond (417) dan wel

gedood (696). Over drie jaar zou een aantal van ongeveer 2.100 worden verwacht³. Vosmeer & Van Beek wijten deze anomalie aan het feit dat respondenten de schade aan schapen zelf vanuit hun herinnering moesten aangeven. Mogelijk konden ze zich wel de gevallen uit 2015 herinneren maar niet die uit 2013 en 2014 (p.36). De onderzoekers trekken de validiteit van het onderzoek te meer in twijfel omdat het hen merkwaardig voorkomt dat kraaien procentueel net zoveel schapen zouden doden als honden (p.37).

d) In z'n algemeenheid zijn extrapolaties vanwege een hoog hypothetisch gehalte minder geschikt om er stevige uitspraken op te baseren, te meer niet als tegelijk ook ongemakkelijke waarheden niet benoemd worden (bijvoorbeeld het gedrag van vossen, of oude bevindingen als recente waarden rapporteren).

Extrapolatie a contrario: een boude stelling?

17.) De denkrant van het IPW 2019 en van Jansman e.a. (2021) volgend, kan evenzeer de positie worden verdedigd dat wolven beduidend veel gevaarlijker zijn voor schapen dan honden en vossen en bovendien dat vossen op hun beurt veel dodelijker zijn voor schapen dan honden. Eén wolf veroorzaakt zelfs net zoveel schade aan schapen als 6.250 honden. De onderbouwing is als volgt:

18.) In 2020 worden volgens het CBS (landbouwtelling) 891.471 schapen gehouden. Het aantal honden in dat jaar bedraagt circa 1,9 miljoen volgens de Koninklijke Hondenbescherming 2020 (bericht van 26/08/21). In dat jaar zouden in Nederland ongeveer 120.000 tot 140.000 vossen leven, gemakshalve gemiddeld 130.000 (bron onbekend).

Het is enigszins onduidelijk hoeveel wolven er op dat moment in Nederland leefden. Jansman e.a. stellen dat er op basis van DNA tussen 2015 en 2020 minimaal tien individuen werden geteld (p. 65). Anderzijds maakt de studie melding van 28 verschillende wolven die in Nederland zijn gespot en waarvan er nog zeven zeker in Nederland zijn. Van vier wolven is niet bekend of zij nog in Nederland zijn. Vast staat wel dat 295 schapen in 2020 zijn gedood door een wolf (Jansman e.a., 2021, p.40). Gemakshalve rekenen we hier met een hoog aantal van 20 wolven in 2020.

19.) Gaan we uit van de gecorrigeerde bovengrens (zie punt 15) dan verwonden en/of doden 1.900.000 honden 4.560 schapen. Omgerekend is dat 0,0024 schaap per hond ($4.560/1.900.000$).

Anders gezegd: er zijn 10.000 honden nodig om 24 schapen te verwonden of te doden.

20.) Uitgaande van gemiddeld 130.000 vossen verwonden en/of doden zij jaarlijks 4.480 schapen. Elke vos verwondt of doodt derhalve 0,035 schaap ($4480/130.000$), oftewel zijn er duizend vossen nodig om 35 schapen te doden of te verwonden.

³ De onderzoekers maken op p.30 overigens een telfout door te rekenen met een totaal van 940 ipv 1127 gewonde en gedode schapen over de periode 2013 tot en met 2015. Dus in drie jaar zouden er slechts 246 schapen meer zijn gedood dan alleen in het jaar 2015.

21.) Zoals Jansman e.a. stellen, hebben grofweg 20 wolven 295 schapen gedood in 2020. Bij deze hoge schattingen van het aantal wolven zijn dat afgerond 15 schapen per wolf (295/20).

Samenvattend

22.) Eén wolf doodt jaarlijks gemiddeld 15 schapen. Daar zijn 429 vossen voor nodig (15/0,035) of 6.250 honden (15/0,0024) waarbij moet worden opgemerkt dat honden veelal schapen verwonden, niet doden.

Hoewel het bij een deel van het grote publiek niet vreemd zal voorkomen, is het in het huidige tijdsgewricht onwaarschijnlijk dat veel media-aandacht zal uitgaan naar het feit dat wolven 6.250 keer meer schapen doden dan honden. Evenmin aan het feit dat vossen ook tot de grote rovers gerekend moeten worden. Maar mogelijk kan het op handen zijnde IPW 2022 een wat genuanceerder beeld schetsen van onze trouwe viervoeter.

Stichting Het Nationale Park De Hoge Veluwe, februari 2022

apelDOORNseweg 250
7351 ta HOENDERLOO (gemeente ede)
www.hogeveluwe.nl

PostNL

€2,70

Afz. 7351 TA 250

Ingekomen
- 3 FEB 2022
Provincie Noord-Brabant

Provinciale Staten van de provincie Noord-Brabant
Postbus 90151
5200 MC 'S-HERTOGENBOSCH

